

Analys av investerings- bedrägerier

Ärenden som inkommit till polisområde Östergötland
år 2024 från 1 januari till sista veckan i april

Utkast, ver 2.0

Stefan Holgersson

BF-samordnare

Polisområde Östergötland

Innehållsförteckning

1. Analys av investeringsbedrägerier	4
1.1 Felkodning och försöksbrott	4
1.2 Den ekonomiska omfattningen av investeringsbedrägerier	4
1.3 Investeringsbedrägerier – omfattande och svårutredda brott	6
1.4 Gärningsmän och modus.....	7
1.5 Ålder, kön och riskmedvetenhet hos målsäganden	11
2. Åtgärder	15
2.1 Verka för att initialt erhålla på vissa uppgifter i ärenden	15
2.2 Verka för att möjliggöra webbanmälan för denna typ av bedrägerier.....	15
2.3 Anmäl Facebook/Meta för brott.....	15
2.4 Spaning på nätet efter misstänkta investeringsbedrägerier	15
2.5 Agera mot annonser som gäller misstänkta investeringsbedrägerier	16
2.6 Bevaka inkomna anmälningar om investeringsbedrägerier	16
2.7 Proaktivt och brottsförebyggande arbete i utredningsverksamheten.....	16
2.8 En påverkan att externa aktörer försvårar bedrägerier	17
2.9 Verka för att Brå ökar kvaliteten på brottskodningen	18

1. Analys av investeringsbedrägerier

1.1 Felkodning och försöksbrott

Brottsförebyggande rådet beskriver investeringsbedrägerier såsom:

”Gärningspersonen vilseleder en person att investera i något (t.ex. t.ex. finansiella instrument eller företag) som inte existerar, inte har något värde, har lägre värde än utlovat eller är väldigt svårt att värdera, i syfte att ge ekonomisk vinning till gärningspersonen.”¹

Av de ärenden som inkom till polisområde Östergötland i början av 2024 var det 51 ärenden som brottskodats som investeringsbedrägerier. Av dessa rörde sig 4 procent (2 fall) om dubbelregistrering. 22 procent av ärendena (11 fall) var felkodade och skulle ha kodats som en annan typ av bedrägeribrott – till exempel var det ett ärende som handlade om att en person blev lurad att betala pengar till en resa, ett ärende där en person inte fått ut spelvinster från ett spelföretag, ett fall där person fått ett meddelande om en gåva där kontouppgifter efterfrågades och två ärenden som rörde deltidsarbeten där personer blivit lurade på pengar. I Polismyndighetens rapport om brottsvinster vid bedrägerier framgår att i genomsnitt 9 procent av bedrägeriärendena var felkodade, men det finns ingen särredovisning hur många av investeringsbedrägerierna som rörde sig om felkodningar.

Det var 16 procent av investeringsbedrägeriärendena (8 fall) som inte handlade om fullbordade brott, där en fjärdedel av dessa var ärenden som borde ha kodats på ett annat sätt (se ovan). I tre ärendena hade bank stoppat misstänkt överföring, men i ett av fallen hade det redan skett två överföringar så det var ett fullbordat brott vid dessa två tillfällen.

Sammanfattningsvis var det 37 procent av de anmälningar som inkom till Polisområde Östergötland i början av 2024 som i brottsstatistiken kommer redovisas som investeringsbedrägeri som borde ha kodats på något annat sätt, som inte avsåg ett fullbordat investeringsbedrägeri utan ett försök till ett sådant brott eller som var dubbelregistrerat. Andelen dubbelregistreringar ligger sannolikt på mindre än en procent om fler fall av investeringsbedrägerier hade analyserats². Likaså går det att tänka sig att andelen felkodningar hade varit något lägre om fler ärenden hade analyserats. Antal anmälda investeringsbedrägerier i Sverige år 2023 var 3961³. Om man antar att knappt en tredjedel av dem (31%) handlade om något annat än investeringsbedrägeri eller ett försök till ett sådant brott (se ovan) var antalet anmälda fullbordade investeringsbedrägerier år 2023 2455 stycken.

1.2 Den ekonomiska omfattningen av investeringsbedrägerier

Intervallet på belopp i ärendena om investeringsbedrägerier i polisområde Östergötland låg mellan 2900 kronor och 8,5 miljoner kronor. I det ärende med högst belopp ingick ett 15 tal målsäganden. Medelvärde på investeringsbedrägerierna som inkom till Polisområde Östergötland i början av år 2024 hamnar på 322 525 kronor och medianvärdet på 46 000 kronor. Om ärendet med det högsta beloppet tas bort hamnar medelvärde på 74 723 kronor. Det

¹ https://bra.se/download/18.3433db6019301deaa6b7f14/1731424565634/2024_Klassificering-av-brott_v_12_1.pdf sidan 77.

² Med tanke på vad som framkommit vid analysen av övriga typer av bedrägerier.

³ <https://bra.se/amnen/bedrageri> [2025-02-02]

som utmärker investeringsbedrägerier är stora skillnader i belopp. Det gör att ärenden med stora belopp kan ha omfattande påverkan på medelvärdet. I Polismyndighetens rapport om brottsvinster för bedrägeribrottslighet⁴ påpekas att brottsvinsterna för detta brott ökade med 87 procent mellan 2022 och 2023 och att det under detta år fanns två anmälningar på över 100 miljoner kronor, sju anmälningar omfattade mellan 10-83 miljoner och 192 anmälningar mellan 1-10 miljoner. Om sådana stora bidragsbrott på ett proportionerligt sätt skulle adderas till det framräknade medelvärdet för investeringsbedrägerierna som skett i början av år 2024 i polisområde Östergötland skulle medelvärdet per brott hamna en bit över 400 000 kr och därmed ligga i närheten av det framräknade medelvärdet på nationell nivå gällande år 2023⁵. År 2024 sjönk de beräknade brottsvinsterna för investeringsbedrägerier jämfört med föregående år, men låg 37 procent högre jämfört med år 2022. Bedrägerier med riktigt stora belopp minskade mellan år 2023 och 2024. Det var ett anmält investeringsbedrägeri som översteg 100 miljoner kronor år 2024 till skillnad mot år 2023 då det var två sådana anmäla bedrägerier. Det fanns inga anmälda investeringsbedrägerier i intervallet 30-100 miljoner kronor år 2024 – att jämföra med 6 stycken år 2023⁶.

Polismyndigheten beräknade att brottsvinsten för de anmälda investeringsbedrägerierna var drygt 2,3 miljarder kronor år 2023⁷ och 1,7 miljarder kronor år 2024⁸. Vid en bedömning av den totala summan av investeringsbedrägerier i Sverige måste man dessutom beakta att mörkertalet för dessa brott är stort. Brottsförebyggande rådets medborgarundersökningar omfattar inte undersökning av hur stor andel av befolkningen som uppger att de blivit utsatta för investeringsbedrägerier.

Det kan gå att uppskatta antal investeringsbedrägerier genom att studera ärenden som utretts och där det upptäckts målsäganden som inte anmält dessa brott. Polismyndigheten skriver i sin rapport om brottsvinster för bedrägeribrottslighet att det är osäkert hur stort mörkertalet för investeringsbedrägerier är, men att det sannolikt är stort. En hänvisning sker till ett ärende vid Eurojust som rörde cirka 12 miljoner Euro i en investeringshärva från Litauen. Bedrägerierna i detta ärende genomfördes i 31 länder, där det fanns 199 svenska målsäganden. 48 procent hade anmält investeringsbedrägeriet. Det innebar att vartannat svenskt brottsoffer (52 %) inte hade anmält detta brott som ingick i investeringshärvan i Litauen⁹. Polismyndigheten skriver vidare att baserat på en annan analys av tio förfrågningar från Europol har Noa NBC (Nationellt bedrägericentrum) observerat att det endast är cirka

⁴ https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/brottsvinsterna-for-bedrageribrottsligheten-2023.pdf

⁵ Det genomsnittliga värdet för ett investeringsbedrägeri har tagits bort i den officiella rapporten om brottsvinster och NBC har framfört att beloppet är hemligt. Det är svårt att förstå att så är fallet eftersom det genom en enkel ekvation går att ta reda på det ungefärliga schablonbeloppet. **Som att säg att en siffra nära 3 multiplicerat med ett tal vi inte vill uppge blir 12.** Antal anmälda brott (uppgifter finns tillgängliga + att det i rapport framgår uppskattade andelen försöksbrott) * beräknat schablonbelopp per brott (hemlig) = Total brottsvinst (anges).

⁶ <https://polisen.se/contentassets/3229d38bd0cf4d93ba660544163cf71e/brottsvinsterna-for-bedrageri-brottsligheten-2024.pdf>

⁷ https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/brottsvinsterna-for-bedrageribrottsligheten-2023.pdf

⁸ <https://polisen.se/contentassets/3229d38bd0cf4d93ba660544163cf71e/brottsvinsterna-for-bedrageri-brottsligheten-2024.pdf>

⁹ https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/brottsvinsterna-for-bedrageribrottsligheten-2023.pdf sidan 11

25 procent av målsäganden som anmäler¹⁰ investeringsbedrägeri i Sverige. Hur detta har observerats beskrivs inte. Om samtliga brottsoffer skulle anmäla investeringsbedrägerier skulle brottsvinsterna år 2023 enligt Polismyndigheten uppskattningsvis ligga mellan 2,9 och 3,5 miljarder kronor i och med att det bedöms att 50-75 procent av brottsoffren inte anmäler investeringsbedrägerier.

Finansinspektionen skriver att över 30 procent av brottsvinsterna från bedrägerier beräknas under 2023 ha kommit från investeringsbedrägerier trots att investeringsbedrägerier står för en ganska liten andel av det totala antalet anmälda bedrägerier och menar att det krävs ytterligare åtgärder för att vända den stora ökningen av investeringsbedrägerier¹¹.

1.3 Investeringsbedrägerier – omfattande och svårutredda brott

I diagrammet nedan framgår att av de investeringsbedrägerier som anmäls för 8-12 månader sedan och som hanterades av Polisområde Östergötland var lite drygt tio procent av ärendena (5 st) fortfarande öppna och tre procent (ett ärende) hade redovisats till åklagare som senare resulterade i att två personer dömdes för flera fall av grova bedrägerier till mellan 3 och 4,5 års fängelse. 84 procent av ärendena (32 st) var nedlagda.

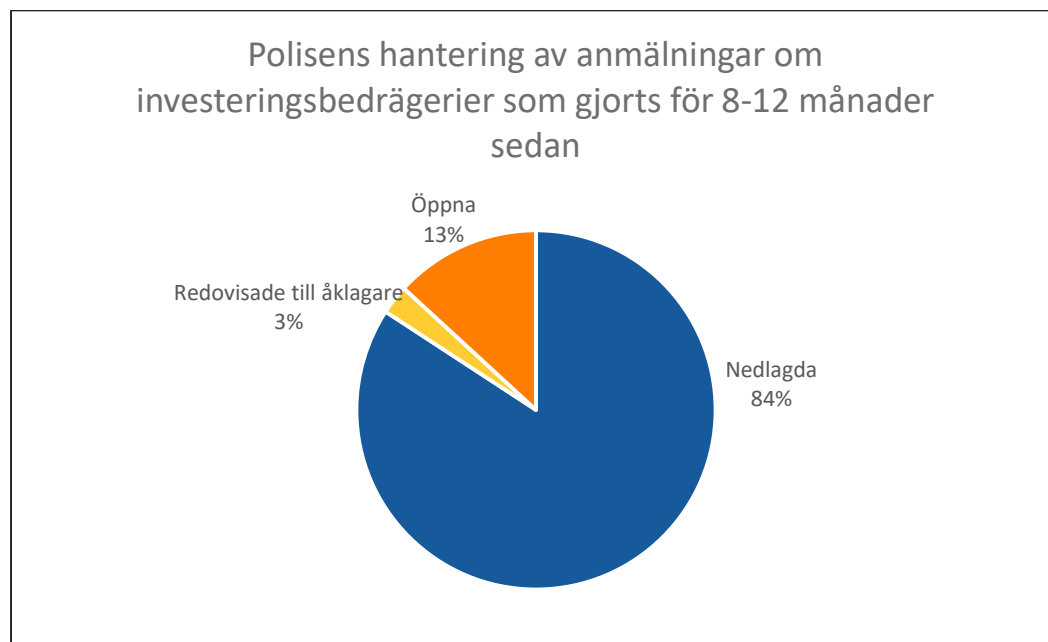

Diagram 1. Polisområde Östergötlands hantering av anmälningar om investeringsbedrägerier som gjorts för 8-12 månader sedan (n=38)

Det investeringsbedrägeri som klarades upp skiljer sig från de andra fallen genom att de gärningsmän som utfört de grova bedrägerierna varit kända av målsägandena och att pengarna fördes över till de misstänkta svenska bankkonton. Den typ av svårighet att identifiera och binda gärningsmännen vid brott som finns i de andra fallen förelåg inte i detta fall, men utredningen blev omfattande i och med att det var femton målsäganden som blivit lurade i

¹⁰ Det är sannolikt ett skrivfel i rapporten där det står att 25 procent inte anmäler bedrägerier, det vill säga att 75 procent anmäler. Det går av andra uppgifter att utgå från att "inte" kommit in av misstag.

¹¹ <https://www.fi.se/contentassets/0d9a28b48e97416cb365ab88f19ad325/rapport-motverkande-av-investeringsbedragierier.pdf>

ärendet. Det hölls 58 förhör, skrevs 15 PM och finns 177 externa dokument inlagda i ärendet.

För de fem ärenden som fortfarande är under utredning när detta kapitel skrivs bedöms fyra av dem ha små utsikter att leda till ett redovisat ärende. Ett av ärendena kommer sannolikt att kunna redovisas till åklagare. Den som kan lagföras är misstänkt för att tagit emot pengar på konto och sedan skickat vidare pengarna utomlands. Brottet rör sig således om ett penningtvättbrott (med en annan brottskod än investeringsbedrägeri), men i statistiken kommer ärendet redovisas som ett uppklarat investeringsbedrägeri.

Upplägget på investeringsbedrägerierna gör att de i normalfallet är svårutredda, där enskilda utredare har små möjligheter att lösa brotten utan att få internationell hjälp och även om sådan hjälp erhålls kan utsikterna vara små att kunna lagföra gärningsmännen bakom bedrägerierna. Angivna avskrivningsgrunder i de studerade ärendena varierar även om underlagen för nedläggningen är liknande. I ungefär hälften av fallen (15 st) anges att det är *"Uppenbart att brott ej kan utredas"*. I andra ärenden med liknande förutsättningar används exempelvis motiveringarna: *"Brott begångna utomlands. Förutsättningar för rättshjälp finns inte"*, *"Går inte att bevisa vem som gjort gärningen"* och *"Bearbetningsbara spaningsuppslag saknas"*. I två fall anges nedläggningen bero på att det inte går att få kontakt med målsäganden.

I huvuddelen av fallen läggs ärendena ner utan det vidtas några utredningsåtgärder. Med tanke på prognosen att nå framgång i ärendena är dessa nedläggningsbeslut rationella. I de fall (knappt en tredjedel av de studerade fallen) där det hållits förhör med målsäganden i ärenden som redan från början ger intrycket att vara hopplösa att i slutändan kunna redovisa till åklagare skulle detta kunna definieras röra sig om det forskaren Liv Finstad kallar för *"tröstepulver"*¹². Med detta åsyftas att poliser penslar kolpulver vid inbrott för att visa att polisen tar brottet på allvar, trots att poliserna på plats ser att det inte kommer gå att säkra några användbara fingeravtryck. Det går inte att kritisera utredarna eller förundersökningsledarna för att de vidtar åtgärder i ovanstående investeringsärenden eftersom det även bidrar till att ge en mer stabil grund för ett nedläggningsbeslut jämfört med andra liknande fall som läggs ned (utan att anmälan kompletteras med ytterligare uppgifter).

Med tanke på vad som framgår i analysens finns det en potential att utarbeta en rutin där målsäganden i samband med anmälningsupptagning lämnar svar på frågor (digitalt när anmälan görs elektroniskt) som gör att viss information fångas upp som många gånger i dagsläget inte framgår i ärendena.

1.4 Gärningsmän och modus

Avsaknad av utredningsåtgärder och information begränsade möjligheten att inom ramen för denna rapport att analysera gärningsmännen som ägnar sig åt denna typ av brott. Samtal med förundersökningsledare, utredningspersonal och analytiker som har erfarenhet av investeringsbedrägerier samt olika rapporter pekar på att investeringsbedrägerier i normalfallet handlar om en välplanerad och professionellt upplagd brottslig verksamhet som utförs

¹² Finstad, L. (2000). Politiblikket. Pax Förlag A/S. OSLO.

både på nationell och internationell nivå. Det är också något som konstateras i rapporten om bedrägeribrott som tagits fram i samarbete mellan de nordiska poliskåren¹³.

I normalfallet har investeringsbedrägerierna föregåtts av förberedande aktiviteter innan transaktionen sker. Ett vanligt tillvägagångssätt är att bedragaren först har skapat och registrerat en hemsida och konstruerat den så att den ger ett seriöst intryck och sedan bygger upp en tillit gentemot den som sedan blir lurad. Investeringsbedrägerier klassificeras som social manipulation där även brotten befogenhetsbedrägeri och romansbedrägeri ingår. På Finansinspektionens hemsida¹⁴ delas investeringsbedrägerier upp i tre faser:

- Försäljningsfasen
- Avgifts- och återköpsfasen
- Räddningsfasen

Enligt Finansinspektionens börjar **Försäljningsfasen** ofta med ett telefonsamtal från någon som erbjuder en lönsam investering, men erbjudandet kan även dyka upp via sms, e-post eller sociala medier. Finansinspektionen beskriver att en typ av investeringsbedrägerier har ökat de senaste åren där de drabbade fått upp en falsk annons i sociala medier och där skrivit sina kontaktuppgifter som spridits till en mängd bedragare. I dessa annonser förekommer ofta kändisar som berättar om sina lyckade investeringar och det kan se ut som reportagen publiceras av en känd tidning. Reportagen är dock bluff där kändisarna utnyttjas för att skapa uppmärksamhet och trovärdighet. Facebook har kritiserats i en rad artiklar i media där kändisar varit upprörda för att de utnyttjas i annonser kopplade till investeringsbedrägerier¹⁵.

I rapporten där annonsbedrägerier analyseras framfördes att Facebook skulle kunna misstänkas för medhjälp till bedrägeri. När det gäller investeringsbedrägerier når Facebook upp till en högre misstankegrad. Både förundersökningsledare, utredare och personer utanför polisen har gett exempel på att Facebook när de upplysts om att en annons rör sig om en bluffannons ändå inte tagit bort denna, eller att det tagit tid innan så skett. Ett reportage i Kalla Fakta i TV4 år 2023 visade att nio av tio annonser inte togs bort av Facebook efter att de avslöjats vara falska¹⁶ och i SVT Uppdrag granskning år 2025 framkom att problemet inte hade åtgärdats¹⁷.

Flera av varandra oberoende personer med djup inblick i bedrägeribrottslighet har sammanfattat Facebooks agerande som att de möjliggör för bedragare att rikta in sina annonser mot målgrupper som är mest relevanta att försöka begå investeringsbedrägerier emot och att Facebook gör ekonomisk vinning på dessa annonser. Om Facebook var bättre på att lokalisera misstänkta annonsbedrägerier och var snabba med att ta bort annonser som de fick information om rörde sig om bluffannonser skulle det inte vara lika attraktivt att betala

¹³ https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/nordic-threat-assessment-on-online-fraud-2024-web.pdf/download/?v=46fb9ca8b5e21460a8a232a324b64254

¹⁴ <https://www.fi.se/sv/konsumentskydd/investeringsbedragarier/sa-kan-det-ga-till/> [2025-02-03]

¹⁵ Se t.ex. <https://www.aftonbladet.se/nojesbladet/a/9vM2zl/efter-bedragarierna--kandisarna-startar-krig-mot-facebook> ; <https://www.breakit.se/artikel/16352/sa-tjanar-facebook-pengar-pa-logner-om-lofven-och-daniel-ek> ; <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/svt-utnyttjas-i-investeringsbluffar-pa-facebook>

¹⁶ <https://www.tv4play.se/korthet/7fad49efb5f683fbc61e/se-hela-kalla-faktas-granskning-av-bluffannonserna-pa-facebook>

¹⁷ <https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/trots-loftet-facebook-fortsatter-godkanna-bedragarnas-annonser>

pengar till Facebook för denna typ av annonser. Facebooks agerande är upplagt på ett sätt som är gynnsamt för Facebooks möjligheter att få inkomster från de som ägnar sig åt investeringsbedrägerier. Utifrån den information som framkommit under kartläggnings- och analysarbetet går det att misstänka att Facebooks agerande åtminstone når upp till medhjälp till bedrägeri.

Det finns starka skäl att förutom att föra en dialog med Facebook kring detta problem att även upprätta en anmälan som innehåller några exempel på investeringsbedrägerier där Facebook genom sitt agerande kan misstänkas för medhjälp till bedrägeri eller för medhjälp till försök till bedrägeri. Eftersom Facebook är en central möjliggörare för investeringsbedrägerier är det angeläget att prioritera en sådan brottsutredning. En fällande dom skulle motivera att upprätta ytterligare anmälningar som i förlängningen kunde göra att det uppstod ett tillräckligt ekonomiskt incitament för Facebook att agera så att investeringsbedrägerier försvåras.

Den analys som gjordes av investeringsbedrägerier som inkom till Polisområde Östergötland i början av år 2024 visar att det vanligaste tillvägagångssättet (minst 42 procent av fallen¹⁸) var att en målsägande hade blivit kontaktad efter att han eller hon anmält intresse för att investera kopplat till en bluffannons på internet. I de fall en plattform nämns i ärendena handlade det i samtliga fall om Facebook. Utöver att investeringsbedrägerier initieras av en annons var de två vanligaste andra tillvägagångssätten att målsäganden blivit kontaktad av någon via en dejting app eller en social mediaapp såsom WhatsUp och Telegram (26 procent av fallen) eller blev uppringd av investeringsföretag (21 procent av fallen).

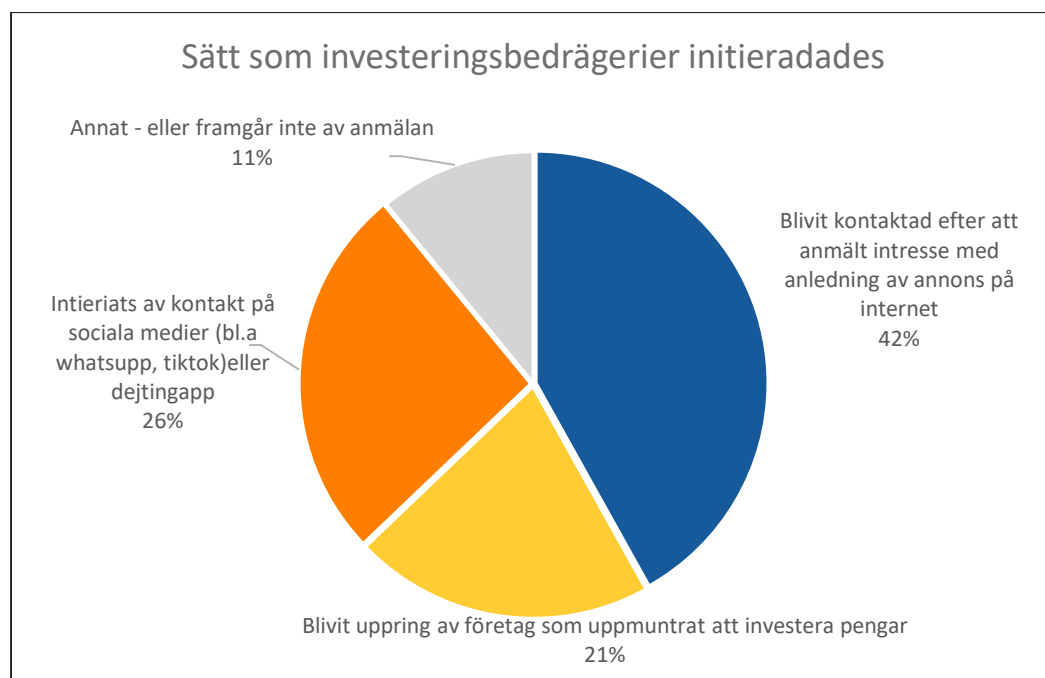

Diagram 2. Hur de investeringsbedrägerier som analyserades i Polisområde Östergötland initierades (n=38)

¹⁸ Är sannolikt högre eftersom det i knappt tio procent av ärendena inte framgår hur brotten initierats och kan mycket väl ha varit genom en annons (eftersom det är det vanligaste sättet).

Finansinspektionen skriver att bedragarna når framgång genom ett metodiskt och långsiktigt arbetssätt. De kan höra av sig flera gånger per dag eller långsiktigt bygga upp förtroende med färre kontakter men hålla kontakten under flera år istället. De som har kontakt med de som blir lurade är kunniga och har lätt för att prata för sin produkt. Målet för bedragaren är att bedrägeriet ska kunna fortsätta under så lång tid som möjligt¹⁹.

I **avgifts- och återköpsfasen** som ofta uppkommer när målsäganden beslutat att inte investera mer eller vill ta ut pengarna så ifrågasätts beslutet. Om den som investerat står på sig tillkommer avgifter eller att värdet på investeringarna går ner till noll. Det förekommer också att målsäganden får ett meddelande om att en rådgivare bytts ut eller att en annan mäklarfirma kommer ta över verksamheten. Erbjudanden kan komma om att sälja eller byta aktierna till ett förmånligt pris och bedrägeriet går ut på att lura målsäganden med påstådda avgifter. Det också är vanligt att målsäganden får ett meddelande om att skatt måste betalas i förskott och blir lurad att betala in pengar som bedragarna tar²⁰.

I de investeringsbedrägerier som inkom till Polisområde Östergötland år 2024 går det att iakta att det i ett flertal ärenden förekom att målsäganden lurades att betala avgifter och skatter. Eftersom det saknas information i många ärenden gjordes ingen kvantitativ analys om hur stor andel av investeringsärendena som innehöll en avgifts- och återköps fas (samma förhållande gäller även för nästföljande fas – räddningsfasen).

I **räddningsfasen** får enligt Finansinspektionen de som blivit utsatta för ett bedrägeri ett erbjudande om att få tillbaka pengarna. Detta kan ske direkt efter bedrägeriet, men också först flera år senare. Precis som i många andra tillvägagångssätt vid bedrägerier försöker bedragarna generera en situation där det uppstår en stress – i detta fall att hänvisa till att pengarna kanske inte går att nå om kunden inte agerar direkt. I de investeringsbedrägerier som analyserats inom ramen för denna rapport fanns det fall som handlade om att bedrägeriet kommit till räddningsfasen. I ett fall var det en person som själv kontaktade ett företag med anledning av en annons på sociala medier där det erbjöds hjälp att få igen pengar med anledning av bedrägerier. Genom att svara på annonsen och så småningom betala in pengar blev personen lurad ytterligare en gång.

När det gäller de olika faserna ger den information som finns tillgänglig intrycket av processen kan liknas vid en tratt. Vissa av de som blivit lurade att investera misstänker att de blivit lurade och betalar inte någon avgift eller skatt. Av dem som gör detta är det inte alla som sedan hamnar i räddningsfasen. Det vill säga flest brott är det i försäljningsfasen och minst brott i räddningsfasen. Genom att verka för att inkomna ärenden (se ovan) innehåller mer detaljer finns möjlighet att de utredningsresurser som i dagsläget läggs på investeringsärenden som är utsiktslösa att klara upp kan användas till ett proaktivt och förebyggande arbete. En högre kvalitet på informationen i ärenden underlättar som tidigare nämnts också kartläggningsarbetet och kan nyttjas i syfte att försöka avbryta pågående investeringsbedrägerier där andra målsäganden är drabbade.

¹⁹ <https://www.fi.se/contentassets/0d9a28b48e97416eb365ab88f19ad325/rapport-motverkande-av-investeringsbedragier.pdf>

²⁰ Beskrivningarna om de olika faserna är hämtade från Finansinspektionens hemsida som har utförliga beskrivningar om hur bedrägerier går till, tips hur man ska undvika att bli lurad och varningslistor på företag man inte ska göra ekonomiska transaktioner med. <https://www.fi.se/sv/konsumentskydd/investeringsbedragier/sa-kan-det-ga-till/>

1.5 Ålder, kön och riskmedvetenhet hos målsäganden

De som blev utsatta för investeringsbedrägeri i urvalet som analyserades var mellan 22 och 87 år. Genomsnittsåldern var 68 år. 56 procent av de som anmälde att de blivit utsatta för investeringsbedrägerier var män. I rapporten om bedrägerier som tagits fram i samarbete mellan polisen i de nordiska länderna anges att de som utsätts för investeringsbedrägerier ofta är män, men andelen preciseras inte²¹.

Investeringsbedrägeribrott har fått stor uppmärksamhet i media och är något som återkommande gånger tagits upp på olika informationsträffar där polisanställda medverkat. Det finns även utförliga beskrivningar hur man ska undvika att investeringsbedrägerier på Finansinspektionens hemsida och varningslistor på företag som ägnar sig åt bedrägerier. Trots detta är det många som blir lurade. Polismyndigheten skickade också ut 1,2 miljoner vykort i syfte att öka medvetenheten för telefonbedrägerier, men forskning visade att effekten var väldigt låg²².

Precis som för annonsbedrägerier bör den begränsade effekten av att lägga ned tid på informationsspridning för att öka målsägandens riksmedvetenhet vägas mot att använda polisens resurser på annat sätt som har större möjligheter att få en effekt. Flera exempel har framkommit vid samtal med polispersonal att personer som fått information om hur man ska förebygga investeringsbedrägerier ändå har blivit lurade. Det kan lätt uppfattas som obegåvat – både av de som drabbats (som kan känna skam) och av andra, men brotten genomförs på ett utstuderat och genomtänkt sätt och det går att finna psykologiska förklaring till att målsäganden har agerat som de gjort.

Personer som har ekonomiska tillgångar har ofta ett intresse av att investera dessa på ett sätt så att de ökar i värde. En hemsida som tillhör ett företag som påstås förvalta pengar på ett framgångsrikt sätt och som ger ett professionellt intryck i kombination med en trevlig, vältalig och kunnig person inger förtroende. En kund som vill minimera risken för att det rör sig om ett företag som ägnar sig åt investeringsbedrägerier kanske som en försiktighetsåtgärd investerar en liten summa som denna sedan ser ökar i värde. Kunden kanske till och med provar att ta ut pengar innan denna går in med större belopp. Ett ytterligare sätt för att initialt försöka försäkra sig om att inte bli lurad kan exempelvis vara att gå in på Trustpilot som innehåller recensioner av företag från hela världen. Men detta och många andra faktorer är något som bedragarna tänkt på. Exempelvis var det ett företag som figurerar i de investeringsbedrägeri som analyserats inom ramen för denna rapport som hade betyget 4,9 på en femgradig betygsskala på Trustpilot. Betygen byggde på 173 omdömen och det kan vara lätt att dra slutsatsen att det är ett seriöst företag trots att så inte är fallet. En genomgång av ett tiotal ”investeringsbedrägeriföretag” i Trustpilot visar att de har ett antal högsta betyg där det står hur fantastiska de är och efterhand har fått ett antal lägsta betyg där det framgår att företaget ägnar sig åt investeringsbedrägeri.

Initialt när en kund läser omdömen för att bedöma ett företag finns en risk att det bara finns positiva omdömen. Likaså kan det utgöra en falsk trygghet att gå in och kontrollera om företaget finns upptaget på Finansinspektionens varningslista eftersom det tar tid innan ett företag hamnar på denna lista. När detta kapitel skrevs var det drygt två månader sedan FI

²¹ https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/nordic-threat-assessment-on-online-fraud-2024-web.pdf/download/?v=46fb9ca8b5e21460a8a232a324b64254

²² Niklas Jakobsson & Manne Gerell (2023) “Evaluating the impact of an informational postcard campaign on telephone scams targeting the elderly”, *Nordic Journal of Criminology*, Volume 25, no.1-2024, pp.1-6.

uppdaterade listan. Fyra företag sattes upp på listan i mitten av november 2024. Inget av dessa företag har längre kvar sina hemsidor. I maj 2024 satte FI upp ett företag på sin varningslista och i april 2024 åtta företag. Varningslista på Finansinspektionens (FI) hemsida innehåller över 26 000 företagsnamn som FI eller tillsynsmyndigheter i andra länder varnat för. Personer bakom företag som klassificerats som oseriösa kan fortsätta med brottsuppläggen under ett annat företagsnamn, vilket bland annat den långa listan med företagsnamn indikerar.

Upplägget på investeringsbedrägerierna är som tidigare påpekats genomtänkta och välplanerade och när en kund har investerat pengar är sannolikheten stor att bedragarna lyckas få kunden att öka sina investeringar. Det går att finna psykologiska förklaringar till kunden blir lurad och även i en senare fas kan bli lurad att betala en avgift eller en skatt. Kunden vill helt enkelt inte tro att denne förlorat sina investerade pengar.

Forskning har identifierat ett flertal faktorer som hämmar människors förmåga att fatta rationella beslut. Ett grundläggande skäl handlar om selektiv perception²³ där en vilja eller önskan om att ett förhållande ska vara på ett visst sätt påverkar vilken information som tas in och vilka faktorer som tillmäts betydelse²⁴. Det finns bland annat många exempel på misslyckade och kostsamma utvecklingsprojekt där det går att finna samma typ av psykologiska förklaringar till de felbeslut som fattats som när det gäller investeringsbedrägerierna och att misslyckade projekten inte avbrutits utan fortsatt med mycket stora kostnader som följd²⁵. Likaså går det att dra en parallell till när polispersonal lämnar allvarliga meddelande såsom ett dödsbud eller ett meddelande om att en nära anhörig är allvarligt skadad. En vanlig reaktion är förnekelse²⁶ där de som får informationen inte vill ta in budskapet. Det uppfattas inte som att personerna är "korkade" utan att det utgör en naturlig reaktion. Även om ett ekonomiskt felbeslut inte borde innebära ett lika stort trauma som när en nära anhörig har dött eller är allvarligt skadad finns det för att kunna förebygga och hindra investeringsbedrägerier ett behov av att förstå att dessa psykologiska faktorer spelar bedragarna i händerna och utnyttjas i brottsuppläggen.

Bland de investeringsbedrägerier som anmälts för 8-12 månader sedan i polisområde Östergötland förekommer investmentbolaget IronFX i fyra olika anmälningar. IronFX finns ännu inte med på Finansinspektionens varningslista (januari 2025). IronFX hemsida är fortfarande aktiv och företaget har en Facebook sida där det står att de har 482 000 gilla-markeringar och 489 000 följare. Det går därför att dra slutsatsen att deras verksamhet fortgår (i slutet av januari 2025). Om man på Google skriver "*Trustpilot ironfx*" så blir den första träffen en sponsrad annons med en mängd positiva omdömen om IronFX. Om man däremot går in på Trustpilots hemsida så återfinns ett meddelande i rosa med ett utropstecken och rubriken: "**Överträdelse av riktlinjerna**" där det i texten som följer framförs att: "*Vi har tagit bort ett antal falska omdömen om detta företag*". IronFX har fyra högsta betyg (5) där

²³ Dearborn, D.C. and Simon, H.A. (1958), Selective perception: A note on the departmental identifications of executives, *Sociometry*, Vol. 21, s. 140-144.

²⁴ Se t.ex. Schwarz, N. (2000), Emotion, cognition, and decision making, *Cognition & Emotion*, Vol. 14 (4), s. 433-440; Moon, H., & Conlon, D. E. (2002), From acclaim to blame: Evidence of a person sensitivity decision bias, *Journal of Applied Psychology*, Vol. 87, s. 33-42.

²⁵ Se t.ex. Schulz-Hardt, S., Thurow-Kröning, B., & Frey, D. (2009), Preference-based escalation: A new interpretation for the responsibility effect in escalating commitment and entrapment. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, Vol. 108 (2), s. 175-186.. Ett exempel på detta fenomen inom polisen är IT-systemet PUST.

²⁶ Förnekelsefasen är ett välkänt begrepp vad gäller människors förmåga att ta in negativ information.

omdömena är skrivna på svenska. De är skrivna under år 2022 och 2023. De får dessutom betyget fyra av en person. Ett halvår senare återfinns samma person bland de som lämnat låga betyg eftersom han konstaterar att han blivit lurad på 20 000 kronor av IronFX. Det finns tio omdömen där IronFX fått lägsta betyg (1) där omdömena är skrivna på svenska. Två är skrivna i slutet av år 2023 och resten under år 2024, några utdrag från dessa omdömen:

"De inleder seriöst med täta kontakter för uppföljning av kontot. Har satsat en hel del pengar och värdeökningen gick bra för att en dag till nästa förlorar allt."

"IronFx är något av det absolut värsta jag stött på. De inleder seriöst och förtroendeingivande och helt plötsligt börjar märkliga saker hända på kontot och då går ingen plötsligt ingen att nå."

"Jag hjälper min gamla pappa att försöka få någon som helst kontakt med Ironfx - men det verkar vara helt omöjligt. [...] När vi väl får kontakt skulle det vara av stort intresse att veta vart alla pappas investerade pengar har tagit vägen... Det här är så tråkigt och det gör honom (och mig) väldigt ledsen. Surt sparade slantar som en äldre änklings drömde om att få lite avkastning på för att få en bättre tillvaro på ålderns höst."

"Fredrik Carlsson var min kontakt väldigt trevlig och förtroendegivande. så förtroendegivande så jag lät honom förvalta mitt konto. Efter första likvidationen fick jag veta att jag legat i fel grupp. Om jag satte in 30000 skulle jag få 30000 plus 20000 för misstaget. så gjorde vi och startade om kontot på nytt, nu skulle Fredrik sköta det här med extra försiktighet för att bygga kapital. starten gick bra men så skulle han vara ledig [...] Låt er inte luras av IronFX.se, de är bedragare"

Samtliga anmälningar mot IronFX som inkommit till polisområde Östergötland har lagts ned med motiveringen att det är uppenbart att brottet inte går att utreda. Ur ett utredningsperspektiv går det att se det som rationellt att lägga ned dessa anmälningar, eftersom sannolikheten för lagföring var låg. Det går dock med tanke på vad som framgår ovan att anta att IronFX är involverade i pågående investeringsbedrägerier mot svenska målsäganden. **För att angripa problematiken med investeringsbedrägerier finns ett behov av att polisen anammar ett annat mindset.** När det inkommer flera anmälningar mot samma företag finns anledning att polisen omgående försöker hitta andra målsäganden som är drabbade av detta företag och tar kontakt med dem och att polisen inte behandlar inkomna ärenden med ett fokus på huruvida de går att driva vidare dessa och få någon lagförd för brott.

En ändrad inriktning där det brottsförebyggande arbetet tillmäts större betydelse kan generera i fler anmälningar och riskerar därigenom att möta motstånd och avfärdas av chefer inom polisen med argumentet att vi har tillräckligt med anmälningar att hantera och inte behöver eftersöka fler anmälningar. En sådan inställning kan kopplas till det stora fokus som finns på att minska antal ärenden i balans och att brottsförebyggande aktiviteter inte mäts och därmed inte värdesätts i tillräckligt hög grad i verksamheten.

Polisen kan vidta åtgärder som förebygger investeringsbedrägerier, men i flera sammanhang har det framförts att framförallt bankerna måste ta ett större ansvar²⁷.

²⁷ <https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/konsumentombudsmannen-bankerna-maste-ta-ansvar>

Finansinspektionen hänvisar till att Bankföreningens förslag om att bland annat utveckla systemen för övervakning av transaktioner och möjligheterna att som kund lägga till att betalningar över ett visst belopp ska godkännas av två personer. Det skulle exempelvis också gå att tänka sig att kunder ges möjlighet att lägga in att annan person blir informerad och ska godkänna en transaktion om en banks analyser visar att kund kan vara utsatt för ett bedrägeri, där det lämnas förklaringar till hur dessa slutsatser dras och beskrivningar av hur denna typ av bedrägerier brukar gå till. Av det urval av investeringsbedrägerier som analyserats inom ramen för denna rapport framträder tydliga mönster som torde vara lätt för en bank att identifiera som misstänka investeringsbedrägerier och det framgår att banker i vissa fall dragit sådana slutsatser och kontaktat kund.

2. Åtgärder

2.1 Verka för att initialt erhålla på vissa uppgifter i ärenden

Utarbeta rutin och dokument som används i samband med anmälningsupptagning eller som skickas ut digitalt strax därefter för att få in information som många gånger i dagsläget saknas i ärendena. Denna information skulle öka förutsättningarna att kunna hushålla med polisens resurser på ett effektivt sätt genom att tid inte läggs ned på fall som är utsiktslösa att klara upp, öka kvaliteten på underlagen för nedläggning och samtidigt ge användbar information i det kartläggningsarbete som krävs för att kunna rikta in insatser för att klara upp, hindra och försvåra investeringsbedrägerier. Det vore bra om målsäganden skulle kunna få återkoppling gällande betydelsen av att de anmält brott och att ha lämnat ytterligare information – även om det inte leder till att just deras brott klaras upp kan de uppmuntras av att det bidrar till arbetet mot investeringsbedrägerier.

2.2 Verka för att möjliggöra webbanmälan för denna typ av bedrägerier

Möjligheterna att kunna göra en webbanmälan gällande vissa typer av investeringsbedrägerier skulle göra att det möjligt att i högre grad säkra viss information som i dagsläget ofta saknas (se punkt 2.1)

2.3 Anmäl Facebook/Meta för brott

Upprätta en anmälan mot Facebook/Meta för medhjälp till bedrägeri och medhjälp till försök till bedrägeri. Bifoga några konkreta exempel i anmälan. Om det är svårt att få en fysisk person fälld för brott kan företagsbot nyttjas. Om någon lagförs eller företagsbot utfärdas upprätta fler anmälningar mot Facebook/Meta i kombination med polisen på nationell nivå för en dialog med detta företag för att försöka minska antalet annonsbedrägerier på denna plattform.

Att upprätta en anmälan mot Facebook/Meta ligger i linje med det åtgärdsförslag som presenteras i rapporten som tagits fram i samarbete mellan de nordiska poliskårerna där det anges att det finns ett behov att sätta press på de stora teknikföretag som ansvarar för de plattformar där bedrägeriannonserna publiceras²⁸, men det preciseras inte hur det ska gå till. Bevisligen har den dialog som förts med Facebook/Meta inte skapat en tillräcklig press. Med tanke på den inställning som framkom vid kontakt med nationellt bedrägericentrum rörande att upprätta en anmälan mot Facebook/Meta går det att dra slutsatsen att det ligger på polisområde Östergötland eller någon annan aktör inom polisen att upprätta en sådan anmälan.

2.4 Spaning på nätet efter misstänkta investeringsbedrägerier

Genomför spaning på nätet efter misstänkta investeringsbedrägerier. Ett sådant arbete skulle kunna utföras inom ramen för polisens volontärverksamhet. Det finns ett behov av att utforma en utbildning i hur misstänkta investeringsbedrägerier kan lokaliseras som de som utför spaning på nätet får (oavsett om det är volontärer eller polisanställda).

²⁸ https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/nordic-threat-assessment-on-online-fraud-2024-web.pdf/download/?v=46fb9ca8b5e21460a8a232a324b64254

2.5 Agera mot annonser som gäller misstänkta investeringsbedrägerier

Ta kontakt med företag vars plattform används för att publicera annonser för att försöka få bort annonserna.

2.6 Bevaka inkomna anmälningar om investeringsbedrägerier

Ha en kontinuerlig bevakning av inkomna anmälningar om investeringsbedrägerier där information omgående används för att undersöka om de fortfarande finns kvar (se punkt 2.4) och för proaktiva och brottsförebyggande aktiviteter (se punkt 2.7).

2.7 Proaktivt och brottsförebyggande arbete i utredningsverksamheten

För att angripa investeringsbedrägerierna finns ett behov av att i utredningsverksamheten frångå en inriktning där man inväntar att anmälningar inkommer och därefter vidtar utredningsåtgärder. Ett sådant tillvägagångssätt gör att utsikterna är små för att klara upp de flesta av investeringsbedrägerierna och att kunna förebygga investeringsbedrägerier på ett framgångsrikt sätt. I en rapport om narkotikabrott som publicerades för 14 år sedan beskrivs hur polisen byggde upp virtuella agenter på nätet för att arbeta mot narkotikabrott²⁹. **Systematiken och processerna vad gäller investeringsbedrägerierna öppnar upp möjligheter för att använda sig av virtuella agenter som ett sätt att angripa denna typ av brottslighet.** Genom att leta rätt på investeringsannonser som bedöms röra sig om bluffannonser och anmäla intresse att investera finns möjlighet att få kontakt med personer som ägnar sig åt systematiska bedrägerier. Med hjälp av utredningsåtgärder går det att bakspåra riktiga målsäganden och avbryta pågående investeringsbedrägerier. Samtal med bedragare kan spelas in som kan användas i de utredningar där det finns verkliga målsäganden. En internationell samverkan i de ärenden som de virtuella agenterna är inblandade i kan göra det möjligt att spåra bedragare och säkra bevis som inte är möjligt att göra då anmälningar kommer in efter att samtal och transaktioner skett.

Inom ramen för polisområde Östergötlands verksamhet bör det användas virtuella agenter och bedriva ett proaktivt arbetssätt. Eftersom investeringsbedrägerier är välplanerad och strategiskt upplagda är en viktig förutsättning för ett lyckat resultat att polisens arbete också är välplanerat och bedrivs på ett strategiskt sätt. På nationell nivå finns därför ett behov av att koordinera arbetet så att det sker mot olika brottsstrukturer och genomförs på ett systematiskt och effektivt sätt ur ett nationellt perspektiv, men också att en samverkan bland annat sker med de nordiska länderna eftersom vi ur flera aspekter delar samma problematik³⁰.

I de fall målsäganden kontaktas för att informeras om att de sannolikt är utsatta för ett investeringsbedrägeri är det viktigt att vara medveten om de psykologiskt starka krafterna som kan påverka målsägandens respons på sådan information. Om de inte vill tro att det stämmer går det att be dem testa vad som händer om de försöker ta ut ett större belopp. Det är då tillrådligt att förvarna om att företaget kommer försöka lura dem på ytterligare pengar genom att begära en avgift eller hänvisa till att det finns ett behov att betala in skatt. Det går då att framföra argument om att kunderna bör kräva att en sådan avgift eller skatt

²⁹ https://polisforskning.se/ws/media-library/a34e5cb2fd3a475c95fed15f185a540a/pol_arb_m_narkotika-rapport_inl110825w.pdf, sidan 83-86.

³⁰ https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/nordic-threat-assessment-on-online-fraud-2024-web.pdf/download/?v=46fb9ca8b5e21460a8a232a324b64254

i sådana fall automatiskt dras från det belopp som ska betalas ut och att mer pengar inte ska behöva betalas in. Om målsäganden inte övertygas om att det rör sig om ett bedrägeri och vill betala in en avgift eller skatt ska de i sådana fall försöka påverkas att betala in pengar till ett konto som blir tillgänglig först när företaget betalat ut de investerade pengarna.

2.8 En påverkan att externa aktörer försvårar bedrägerier

För polisen på nationell nivå är det viktigt att medverka till att bland annat telefonoperatörer och banker försvårar investeringsbedrägerier genom olika former av åtgärder. I detta arbete går det exempelvis att hänvisa vad våra nordiska grannar gjort. I Finland har teleoperatörerna via filter gjort det svårare för telefonbedragare och på Island har banker infört olika spärrar, exempelvis stoppat Google Pay-installationer på mobiler i utlandet för att försvåra för bedragarna³¹. Det vidtas också åtgärder i Sverige och bland annat Nordea har under 2024 startat upp en ny typ av sparkonto med fördröjda transaktioner och ett tillval som utsatta grupper kan använda för att försvåra och begränsa bedrägerier. Telia har under 2025 vänt på logiken och debiterar istället de kriminella när de försöker lura Telias kunder via så kallade Wangiri-samtal³². Det går genom kontakter med telefonbolag att få telefonnummer som misstänks användas vid bedrägerier avstängda.

Vissa av förändringarna kan kopplas till att ett program i SVT:s uppdrag granskning³³ fick stor uppmärksamhet som visade hur en svensk liga med telefonbedragare i Marbella agerade för att lura pensionärer på deras besparingar. Detta ledde till att regeringen kallade bankerna till ett möte. Tillvägagångssättet vid dessa investeringsbedrägerier var på intet sätt nytt, men den mediala uppmärksamheten skapade en press på politiker att visa handlingskraft som i sin tur satte press på bankerna. Nationellt bedrägericentrum har under lång tid arbetat med dessa frågor och skriver med anledning av att deras bedömning är att inkomsten av bedrägerier minskat beroende på att antalet anmälningar minskat och *”är även ett resultat av Polismyndighetens samverkan med banker, techbolag, teleoperatörer och digitala marknadsplatser som gör det svårare för bedragarna att genomföra denna typ av brott.”*³⁴

Det finns ett behov av att se till att telefonbolag, banker och andra aktörer fortsätter att vidta åtgärder för att försvåra investeringsbedrägerierna.

Polisområde Östergötland kan förutom att uppmuntra befattningshavare på nationellt bedrägericentrum att fortsätta arbetet med att samverka med externa aktörer att försvåra investeringsbedrägerier även bidra till att det skapas en press på dessa aktörer att agera. Vid samtal har det framkommit att nationellt bedrägericentrum (NBC) är måna om att ha goda relationer med sina samverkanspartner, vilket är naturligt. Polisområde Östergötland har inte samma behov av att ha goda relationer med externa samverkanspartner på nationell nivå och kan därför göra uttalanden som är mer kritiska, vilket kan vara viktigt för att skapa en press som kan motivera de externa aktörer att vidta åtgärder som kostar pengar. Det är betydelsefullt att det förändringstryck som uppkom i samband med SVT:s reportage

³¹ Se https://polisen.se/siteassets/dokument/ovriga_rapporter/nordic-threat-assessment-on-online-fraud-2024-web.pdf/download/?v=46fb9ca8b5e21460a8a232a324b64254

³² En vanlig bedrägerimetod där kriminella ringer upp från utlandet och lägger på, för att mottagaren ska ringa tillbaka och betala höga avgifter för samtalet.

³³ <https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/granskning-se-bedragarnas-metoder-fran-insidan-har-toms-margareta-konto>

³⁴ Polismyndigheten (2024). *Brottsvinster för bedrägeribrottslighet 2024*, sidan 2.

om bedrägerier i Uppdrag granskning år 2024 och även 2025 bibehålls och det krävs en medveten strategi för detta. Med tanke på signaler som fångats upp kring NBC förhållnings-sätt är det något som polisområde Östergötland tillsammans med andra polisområden bör se som viktigt att driva.

2.9 Verka för att Brå ökar kvaliteten på brottskodningen

Polisområde Östergötland bör när tillfälle ges och i olika sammanhang göra yttranden som kan påverka Brå att försöksbrott och fullbordade bedrägeribrott får olika brottskoder samt att brottskoderna ses över.